

Doprinos Škole za primenu dekorativne umetnosti razvoju dizajna enterijera u međuratnom Beogradu*

Vladana Putnik Prica

Dizajn nameštaja i enterijera u Srbiji započinje svoj razvoj tek u 20. veku. Pre Prvog svetskog rata nije postojala nijedna škola primenjene umetnosti u Srbiji.¹ Primenjena umetnost je mahom bila doživljavana kao veština kojom bi prevashodno trebalo da se bave žene u slobodno vreme. Prve škole primenjene umetnosti u svom obrazovnom programu manje su insistirale na umetničkoj, a više na zanatskoj dimenziji.² Za razliku od nekih zemalja u centralnoj i zapadnoj Evropi, dizajner enterijera, kao posebna profesija, nije postojao u Kraljevini Srba, Hrvata i Slovenaca / Kraljevini Jugoslaviji. Unutrašnjim uređenjem bavili su se prevashodno arhitekti, dok su nameštaj proizvodile ili uvozile specijalizovane firme. Izgradnja velikog broja novih stambenih zgrada u Beogradu posle Prvog svetskog rata doprinela je razvoju tržišta nameštaja. Međutim, čest je bio slučaj da se uređenje stanova i izrada nameštaja kopiraju iz inostranih časopisa bez stručne podrške. U takvoj atmosferi veliki doprinos razvoju dizajna nameštaja i enterijera dala je Škola za primenu dekorativne umetnosti, koju je osnovala Margita Gita Nušić Predić (1894–1970).

Margita Gita Predić, ćerka Branislava Nušića, rođena je u Prištini 28. aprila 1894. godine.³ Posle gimnazijskog školovanja, upisala je 1907. godine vajarski odsek Umetničko-zanatske škole u Beogradu kod profesora Đorđa Jovanovića (1861–1953), kao prva žena koja je studirala vajarstvo.⁴ Posle dve godine studija u Beogradu upisala je Umetničko-zanatsku školu u Pragu,⁵ a zatim je kao pitomac Ministarstva prosvete Kraljevine Srbije 1914. godine poslata u Zagreb na dalje školovanje.⁶ Posle Zagreba, Gita Predić je upisala Školu dekorativne umetnosti u Parizu, na kojoj je diplomirala 1917. godine.⁷ Godine 1915. udala se za dramskog pisca Milivoja Predića (1885–1957). Od 1920. do 1924. godine živeli su na Kraljevom dobru Belje, gde je Gitin suprug bio pomoćnik upravnika.⁸ U Beograd su se vratili 1926. godine i u septembru iste godine Gita Predić je podnela molbu Ministarstvu prosvete za otvaranje Škole dekorativne umetnosti.⁹ Osim prosvetnog i umetničkog rada, Gita Predić je bila veoma aktivna u kulturnom životu Beograda. Bila je član Uprave Udruženja prijatelja umetnosti „Cvijeta Zuzorić“, jedan od osnivača dečjeg Rodinog pozorišta, a posle Drugog svetskog

* Rad je nastao kao rezultat rada na projektu Ministarstva prosvete, nauke i tehnološkog razvoja pod nazivom *Srpska umetnost 20. veka: nacionalno i Evropa* (177013).

1 V. Popović, *Primenjena umetnost i Beograd 1918–1941*, Beograd, 2011, 11.

2 П. Васић, *Примењена уметности у Србији 1900–1978*, Beograd, 1981, 34.

3 U knjizi Zore Vukadinović o Rodinom pozorištu navodi se da je rođena 1894. godine, dok u kartonu žitelja stoji 1896. godina (IAB, UGB, kartoteka žitelja Beograda i Zemuna). S obzirom na vremenski okvir njenog usavršavanja, slobodni smo da procenimo da je tačna godina Gitinog rođenja 1894. iako to pitanje ostaje otvoreno. Videti: З. Вукадиновић, *Родино позориште*, Beograd, 1996, 10.

4 Анон., „Заслуге Гите Предић на стварању позоришног подмлатка“, *Време*, 2. јул 1940, 10; Л. Трифуновић (прир.), *Српска црџачко-сликарска и уметничко-занатска школа у Београду (1895–1914)*, Beograd, 1978, 225, 228; Popović, *Primenjena umetnost...*, 55.

5 Анон., „Заслуге Гите Предић...“, 10; Трифуновић, *Српска црџачко-сликарска...*, 297.

6 Lj. Trgovčević, „O studentkinjama iz Srbije na stranim univerzitetima do 1914. godine“, u: L. Perović (ur.), *Srbija u modernizacijskim procesima 19. i 20. veka 2: položaj žene kao merilo modernizacije*, Beograd, 1998, 86, 96.

7 Arhiv Jugoslavije, Fond Ministarstva prosvete, f-66-635-1051, pismo Ministarstvu prosvete, 1926.

8 Popović, *Primenjena umetnost...*, 244.

9 Istorijski arhiv Beograda, Uprava grada Beograda, kartoteka žitelja Beograda i Zemuna; Arhiv Jugoslavije, Fond Ministarstva prosvete, f-66-635-1051, pismo Ministarstvu prosvete, 1926.

rata i pozorišta „Boško Buha“.¹⁰ Od 1947. godine vodila je internat Visoke filmske škole u Beogradu.¹¹ Preminula je u Beogradu 1970. godine.¹²

Osivanjem škole za primenu dekorativne umetnosti Gita Predić je želela da se radom škole i izlaganjem radova nastavnika i učenika gradi ukus građanstva, kritičko posmatranje i estetsko razumevanje enterijera i primenjene umetnosti. Smatrala je da potreba za lepim treba da dosegne i do sitnih predmeta koji krase enterijere beogradskih domova, pri čemu je uživala i u stvaranju sopstvenih autentičnih predmeta primenjene umetnosti. Još jedan od ciljeva škole bio je da se građanstvo obuču kako da sa malim sredstvima stvori jedinstven enterijer, nasuprot skupom serijski proizvedenom nameštaju.¹³ Škola je funkcionisala kao jedan veliki atelje. Nastavni program škole bio je podeljen u tri segmenta: rad u metalu, drvetu i koži. Rad u metalu podrazumevao je izučavanje procesa vajanja, patiniranje i montiranje metala na druge materijale poput drveta, kristala i cinka i umetanje kamena u metal. Na tom kursu polaznici su izrađivali vaze, pepeljare, mastionice, ramove, poslužavnike, ogledala, nameštaj i lampe. Prilikom izučavanja rada u drvetu učenici su usvajali tehniku sečenja, bojenja i politiranja, a zatim narogrevanja i ukrašavanja ekserima. Svoje novostečeno znanje su najčešće primenjivali za izradu nameštaja, ali i ikona, ramova i drugog mobilijara. Kurs rada u koži obuhvatao je izučavanje tehnike modeliranja kože, izrade mozaika od kože, zatim rezanje i bojenje. Polaznici kursa izrađivali su kožne jastuke, korice za knjige, tašne, kutije, paravane, tabakere i druge predmete primenjene umetnosti. Gita Predić je u svom nastavnom programu insistirala na savremenom pristupu dizajnu, ali i na upotrebi nacionalnih motiva. Poznato je da su se u školi učile i tehnike pseudointarzije i batik.¹⁴ Kursevi su obuhvatali period od šest nedelja do godinu dana. Najkraće kurseve pohađali su amateri koji nisu planirali da se profesionalno bave primenjenom umetnošću, dok su polaznici kurseva od godinu dana na kraju dobijali svedočanstvo, odnosno diplomu.¹⁵ Na osnovu svedočenja bivše učenice Slave Tabaković (?–1993), Pavle Vasić (1907–1993) u svojoj monografiji o primenjenoj umetnosti u Srbiji navodi da u Školi dekorativne umetnosti nije bilo kreativnog stvaralaštva već da sve izvodilo prema gotovim modelima iz pariškog časopisa *L'Artisan Pratique*.¹⁶ Međutim, moguće je da je program obučavanja podrazumevao kopiranje zadatih modela kako bi se takvom vrstom vežbi adekvatno savladale tehnike. Iako postoje određene sličnosti u pojedinim radovima iz časopisa *L'Artisan Pratique*, većina nama poznatih dela koja su izlagana na izložbama ne ostavljaju utisak francuskih kopija, naročito kad se uzme u obzir da je Gita Predić negovala nacionalne motive u svojim delima.

Kako je primenjena umetnost doživljavana kao „ženska“, Beograđanke su često imale značajnu ulogu u uređenju životnog prostora,¹⁷ a neke od njih su koristile svoj talenat i dodatno se obrazovale u dekorativnoj školi Gite Nušić Predić kako bi dale lični pečat svojim stanovima. Upravo se ta ženska uloga u uređenju životnog prostora i negovanju primenjene umetnosti isticala u školi, s obzirom na to da su je uglavnom pohađale žene. Nažalost, u javnosti se rad žena u oblasti primenjene umetnosti više doživljavao kao hobi nego kao profesija. To je dodatno istakao i novinar *Nedeljnih ilustracija*, navodeći da bi školu trebalo da prođe „svaka besposlena beograđanka“.¹⁸

U prvim godinama postojanja škole, Gita Predić je predavala sama, ali je od samog početka imala u vidu formiranje budućih kadrova. Po završetku prve godine planirala je da pošalje dve do tri učenice u inostranstvo na usavršavanje, posebno u oblasti keramike i emajla, kako bi one mogle da pokriju te oblasti i pomognu joj u postojećim kursovima. Takođe je planirala da dovede majstore iz Bosne radi prenošenja tradicionalnih tehnika poput iskucavanja i duboreza.¹⁹ Održavala je kon-

10 Анон., „Угледни уметници протестују што је награда Београђана за најбољу слику на Јесењој изложби додељена Јовану Зоњићу“, *Време*, 3. децембар 1934, 8; Анон., „Једна рода која је слетела на оцак павиљона Цвијетића Зузорић дала је иницијативу за оснивање Родиној изложбишће“, *Време*, 31. децембар 1937, 5.

11 R. Varda (prir.), „Тетка Гита и Филмска школа“, *Теорија и пракса* 66, 1991, 180–210.

12 Вукадиновић, *Родино изложбишће*, 11.

13 Анон., „Изложба Школе за примenu декоративне уметности“, *Илустровано време* 41, 1930, 1026.

14 Васић, *Примењена уметност*..., 35.

15 Архив Југославије, Фонд Министарства просвете, f-66-635-1051, Наставни програм школе, 1926.

16 Васић, *Примењена уметност*..., 35.

17 Анон., „Наше постеле“, *Жена и свет* 12, 1928, 34.

18 Анон., „Школа декоративне уметности г-ђе Маргите Пређић“, *Недељне илустрације* 13, 1929, 21.

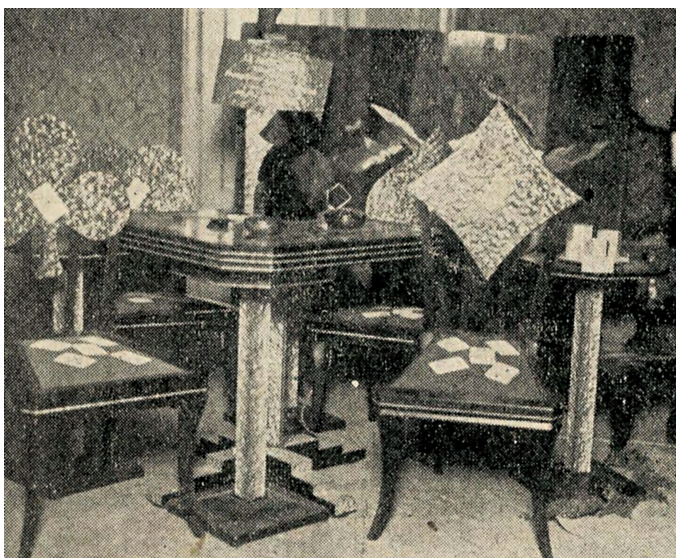
19 Архив Југославије, Фонд Министарства просвете, f-66-635-1051, Наставни програм школе, 1926.

takte sa zanatlijama iz različitih oblasti.²⁰ Od 1927. godine u školi su predavale sestre Angelus, koje su vodile atelje „Rene“,²¹ i Nadežda Adžić (1900–1975), učenica prve generacije Škole dekorativne umetnosti. Ona je od 1930. godine predavala dekorativno crtanje u Ženskoj zanatskoj školi.²²

Škola se izdržavala od školarine koja je varirala zavisno od broja polaznika. Sav materijal i alat dopreman je iz Francuske.²³ Duži niz godina se nalazila na adresi Brankova 24, a od 1934. godine u Ulici kneginje Ljubice 1.²⁴ Pavle Vasić je pomenuo da je škola bila smeštena i u mansardi Kolarčevog univerziteta.²⁵ Iako nisu pronađeni spiskovi polaznika kurseva, poznato da su učenice škole bile Ratslava Slava Tabaković, Ružica Rakić (?–?), Anđa Krsmanović (?–?), Cana Živković (?–?), Mara Dorđević (?–?) i gospođa Maksimović.²⁶

Prva izložba radova Škole dekorativne umetnosti održana je od 10. do 12. decembra 1927. godine u prostorijama restorana „Kleridž“ (Terazije 34).²⁷ Tom prilikom škola je dobila mnoge porudžbine za izradu nameštaja, a i zabeleženo je da su cene bile veoma dostupne.²⁸ Sledeća izložba Škole održana je u istom prostoru od 1. do 6. decembra 1928. godine.²⁹ Tom prilikom je Gita Predić prvi put predstavila kompletno opremljene enterijere garsonjere, predstoblja i budoara.³⁰

Sa godišnje izložbe koja je svečano otvorena u Novinarskom domu 6. oktobra 1929. godine izloženi su radovi učenica: jastučići, vaze, radovi u koži, abažuri i drugi predmeti primenjene umetnosti. Zasebnu prostoriju zauzeli su predmeti koji su se u školi proizvodili za prodaju.³¹ Preovlađivao je nameštaj savremenog dizajna sa snažnim uticajem ar dekoa. Izloženi su bili čitavi kompleti nameštaja: crveni salon, violet soba za rad i odmor, kartaška soba od hrastovine i modrocrnog nakrolaka sa emajlom. U crvenom salonu bio je izložen sto sa fijokama koji se rotira. Posebno inovativna bila je kartaška soba čije su stolice imale naslone u obliku simbola karata, dok su stilizovane karte od materijala bile pričevane na sedišta (sl. 1). Gostinsku sobu u zelenom drvetu sa belim nakrolakom i drap čojanim zavesama kupila je Ruža Panić (?–?), supruga Tihomira Panića (?–?),³² uz lampu od nakrolaka u obliku lale visoke preko jedan metar, pa se može pretpostaviti da se taj nameštaj nalazio u njihovoj vili u Kneza Miloša.³³ Od učenica, gospođa Maksimović izložila je japanski stočić sa žutim ružama,

Sl. 1. Gita Predić, Kartaška soba, 1929. godina (Izvor: *Жена и свет*)

20 Васић, *Примењена уметност*..., 35.

21 Sestre Angelus su se školovale na Akademiji dekorativnih umetnosti u Beču. Za jednu od sestara se zna da se zvala Giza i da je rođena 14. avgusta 1904. u Doboju (IAB, UGB, kartoteka žitelja Beograda i Zemuna); Анон., „Декоративна уметност г-ђа Предић и Ангелус“, *Време*, 3. децембар 1928, 2; Popović, *Примењена уметност*..., 226.

22 Анон., „Школа декоративне...“, 21; Popović, *Примењена уметност*..., 43.

23 Архив Југославије, Фонд Министарства просвете, f-66-635-1051, Наставни програм школе, 1926.

24 Popović, *Примењена уметност*..., 41.

25 Васић, *Примењена уметност*..., 35.

26 Анон., „Школа декоративне...“, 21; Анон., „Изложба школе за примену декоративне уметности госпође Марије Предић“, *Недељне илустрације* 42, 1929, 13; Popović, *Примењена уметност*..., 41.

27 Архив Југославије, Фонд Министарства просвете, f-66-635-1051, Позив Уметничком оdeljenju Министарства просвете на изложбу, 1927.

28 Анон., „Изложба декоративне уметности“, *Илустрирани лист* 52, 1927, 8.

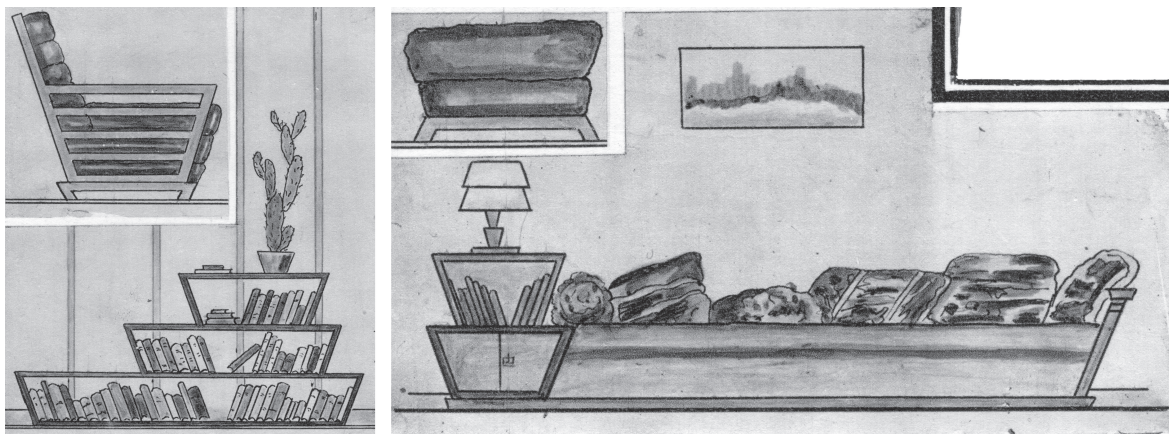
29 Архив Југославије, Фонд Министарства просвете, f-66-635-1051, Позив Уметничком оdeljenju Министарства просвете на изложбу, 1927; Анон., „Декоративна уметност...“, 2.

30 Анон., „Изложба декоративне уметности“, *Полићика*, 3. децембар 1928, 5.

31 Анон., „Изложба Школе примењене декоративне уметности“, *Полићика*, 7. октобар 1929, 10.

32 Анон., „Изложба Школе...“, 13; Анон., „У женском царству“, *Жена и свет* 11, 1929, 14.

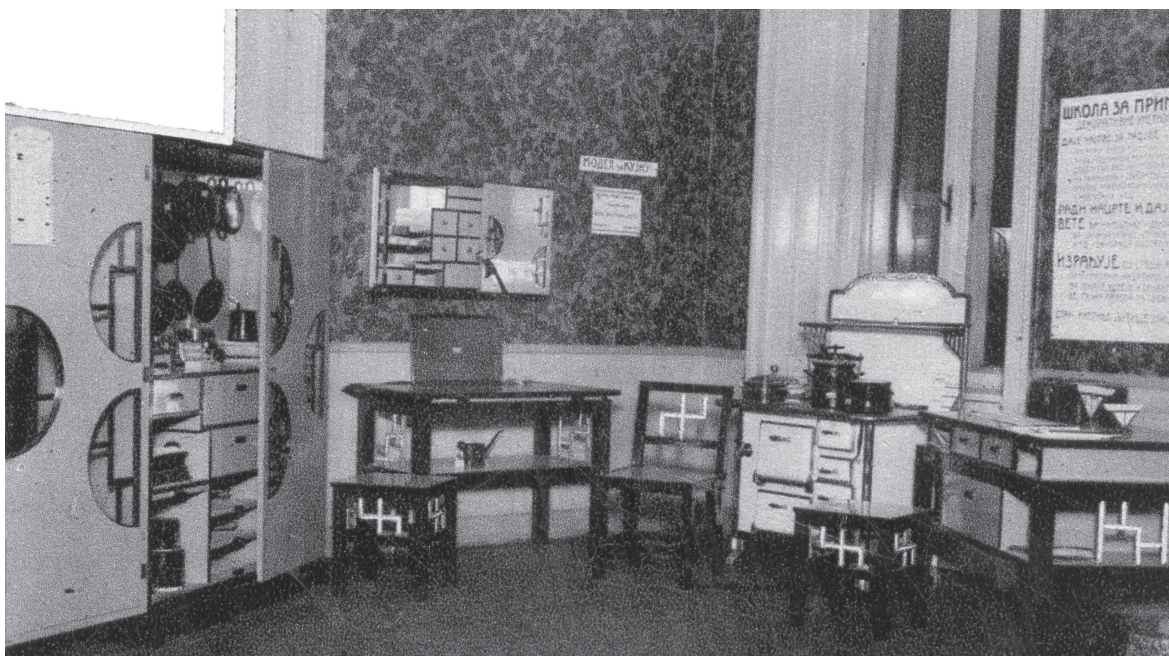
33 Љ. Милетић Абрамовић, *Архитектура вила и резиденција Београда 1830–2000*, Београд, 2002, 146.

Sl. 2. M. Maksimović, Skice nameštaja za mušku sobu, 1930. godina (Izvor: *Илустровано време*)

dok je gospođa Bogdanović izradila ponjave sa tradicionalnim šarama za svaku prostoriju. Bojka Belodedić (?-?) predstavila je paravan sa pticama u emajlu, gospođa Radosavljević garnituru za pušenje, a gospođa Dugljević i Mara Jovanović (?-?) lampe.³⁴

Godine 1930. održana je još jedna izložba u gornjim salama restorana „Kleridž“, koja je obeležila petu godinu rada škole. Do tada je broj polaznika škole porastao na 100. Tom prilikom izložen je nameštaj za spavaću sobu prema dizajnu M. Maksimovića sa drvenim policama i komodama sastavljenim od trapezoidnih segmenata ljubičaste politure, čime je stvorena cikcak forma.³⁵ Maksimovićeve skice za taj nameštaj prethodno su objavljene u *Илустрованом vremenu* iste godine (sl. 2).³⁶ Izložena je i soba za gospodu rađena u intarziji, gde su dominirale jasne prave linije, kružna forma u kombinaciji sa mesinganom sobnom lampom modernog dizajna i kružnog trakastog abadžura. Ipak, možda je najinovativnije bila rešena kuhinja, sa ormanom za suđe čija su krila dekori-

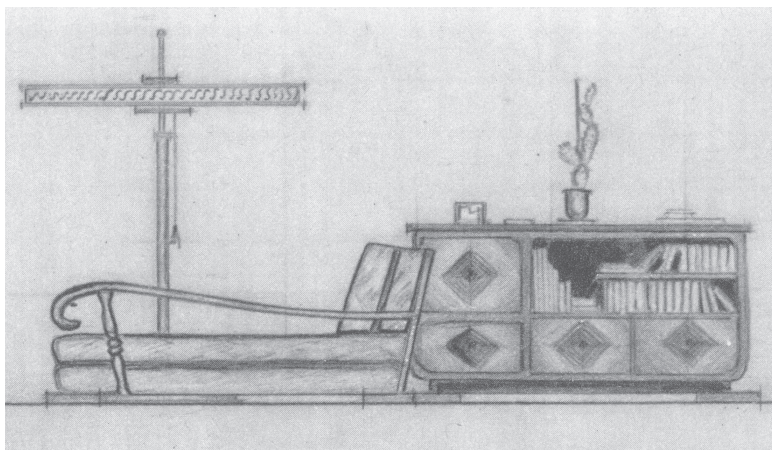

Sl. 3. Gita Predić, Kuhinja, 1930. godina (Izvor: *Илустровано време*)

34 Анон., „Изложба Школе...“, 13

35 Postoji mogućnost da je u pitanju bio Milutin Maksimović, građevinski inženjer, koji je diplomirao 1929. godine, ali se ta pretpostavka mora uzeti u obzir sa rezervom. В. Марковић (ур.), *Именик дипломираних инжењера и архитекта на Техничком факултету Универзитета у Београду 1919–1938*, Београд, 1939, 51.

36 Анон., „Модеран намештај“, *Илустровано време* 18, 1930, 503.

Sl. 4. Gita Predić, Komoda za knjige, 1930. godina (Izvor: *Илустровано време*)

sana polukružnim otvorima u kojima su se nalazile geometrijski dizajnirane rešetke čiji se motiv u izvesnoj meri ponavljao na crno-belo obojenom stolu i stolicama (sl. 3). Gita Predić je pohvaljena u *Ilustrovanom vremenu* rečima da poseduje rafiniran smisao za bizarnost. Nijedan od njenih predmeta ne svedoči toj izjavi bolje od stone lampe čija je baza staklena, ispunjena kaktusima i žabama, dok je abažur oslikan motivima crnačkih groteski.³⁷

Slava Tabaković se sećala da je škola organizovala jednu izložbu u Domu učenica u Krunskoj, ali bez detaljnijih podataka.³⁸ U jednom članku objavljenom u *Nedeljnim ilustracijama* navedeno je da je škola 1929. godine imala izložbu i u Kapetan Mišinoj 16.³⁹ Osim izložbi u Beogradu, Zora Vukadinović (1932) pominje da je Gita Predić izlagala i u Milanu, ali bez bližeg objašnjenja.⁴⁰ Učenice Škole za primenu dekorativne umetnosti izlagale su na Jesenjoj izložbi beogradskih umetnika 1933. godine.⁴¹ Tom prilikom su radovi škole i Gite Predić bili posebno zapaženi po umetničkom kvalitetu, raznovrsnosti i primenljivosti u svakodnevnom životu. Na osnovu opisa izložbe saznajemo da je Gita Predić izložila nekoliko lampi načinjenih od ćupova sa sijalicama u crvenoj i plavoj boji i posebno inovativno rešene naslonjače sa ugrađenim neonskim svetlima u boji.⁴² Na Jesenjoj izložbi 1934. godine Ružica Rakić (?-?), učenica Škole za primenu dekorativne umetnosti, izložila je keramiku i kožne poveze za knjige.⁴³ Naredne godine Gita Predić je ponovo izlagala na Jesenjoj izložbi, ovog puta sa radovima u koži, platnu, metalu i keramici. Njen rad je likovni kritičar Todor Manojlović (1883–1968) ocenio kao najinteresantniji u oblasti primenjene umetnosti na izložbi.⁴⁴

Gita Predić je u svojoj školi i radu negovala spoj modernog dizajna i nacionalnih elemenata. U porodičnoj zaostavštini čuva se nekoliko komada nameštaja koje je projektovala, poput crnog dvokrilnog ormana sa metalnim dekorativnim trakama koje jasno asociraju na srednjovekovnu umetnost, iako je dizajn u duhu ar dekoa.⁴⁵ Sačuvana je i jedna komoda za knjige čija je skica objavljena zajedno sa foteljom i lampom u *Nedeljnom vremenu* (sl. 4). Dok su na skici nacrtane jednostavne romboidne intarzije, izvedeno rešenje poseduje jasne reminiscencije na motive sa pirotskih ćilima.⁴⁶

37 Anon., „Изложба Школе...“, 1026.

38 Васић, *Примењена уметност...*, 35.

39 Anon., „Школа декоративне...“, 21.

40 Postoji mogućnost da je možda izlagala svoje radove u Jugoslovenskom paviljonu na Međunarodnoj izložbi u Milanu 1931. godine. Вукадиновић, *Родино њозориште*, 11.

41 Поповић, *Примењена уметност...*, 30.

42 Anon., „Примењена и декоративна уметност у павилјону Цвијете Зузорић“, *Женски свет* 12, 1933, 5–6; Поповић, *Примењена уметност...*, 30.

43 М. Харисијадис, „Седма јесења изложба београдских уметника“, *Живот и рад* 128, 1934, 1534; Поповић, *Примењена уметност...*, 31.

44 Т. Манолјовић, „VIII Јесења изложба“, *Београдске оштинске новине* 11–12, 1935, 724; Поповић, *Примењена уметност...*, 32.

45 Поповић, *Примењена уметност...*, 111.

46 Поповић, *Примењена уметност...*, 112.

Uprkos svom velikom uspehu u prvih pet godina postojanja, škola je zatvorena sredinom četvrte decenije zbog velikih troškova iznajmljivanja i skupog materijala.⁴⁷ Iako je trajala svega jednu deceniju, Škola za primenu dekorativne umetnosti značajno je doprinela razvoju dizajna nameštaja i enterijera. Veliki broj polaznica škole svedoči o popularnosti i kvalitetu kurseva. U školi je negovan savremen dizajn sa snažnim uticajem ar dekoa i nacionalnog stila sa ciljem da se razvije i oplemeni ukus građanstva za enterijer i primenjenu umetnost. S obzirom na to da su polaznici škole prevashodno bile žene, rad te ustanove dodatno je doprineo afirmaciji i prisustvu umetnica i dizajnerki u Kraljevini Jugoslaviji. Određeni broj učenica škole ostvario je značajne karijere u oblasti primenjene umetnosti i dizajna, dok su se talenat i stečeno znanje mnogih odrazili na uređenje sopstvenih domova.

47 Анон., „Заслуге Гите...“, 10.